

מגמתנר

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. 1 (תרצ"ו), pp. 1-5

Published by: [Historical Society of Israel](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70049303>

Accessed: 10/11/2011 17:03

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

מגמתנו

בגשתנו ליסוד את הרבעון ההיסטורי "ציון" – שיבוא במקומם של המאספים "ציון", שהקדשו ברובם לחקירות בתולדותיה של א"י וישובה היהודי ובתולדות היהודים בארצות המזרח – הננו רוצים בזה לספק שני צרכים יסודיים של המדע ההיסטורי היהודי בימינו: את הצורך בבמה משותפת לכל העוסקים בתולדות ישראל לשם שתוף הדיון על בעיותיה של ההיסטוריה הישראלית ואת הצורך בבמה מיוחדת לשם יחוד הברור של בעיות "חכמת-ישראל" מנקודת-מבט היסטורית.

ההיסטוריוגרפיה היהודית של התקופה האחרונה, ככל מדעי היהדות בתקופה זו, נוצרה והתפתחה בחלקה הגדול מתוך צרכי הסניגוריה ותנאיה בפולמוס ההתאזרחות והשויון המדיני על כל תהליכיו וגילוייו, מלוי והדיו מבחוח ומבפנים. פולמוס זה הוא שקבע את צביונה התאולוגי-הספרותי של ההיסטוריוגרפיה היהודית, הוא שציין ענפי חיים מסוימים כ"נקודות ההתענינות" בשביל המלומדים שלנו והוא גם שהתוה, בידעים ובלא יודעים, את דרכי מחקרם ושיטותיו. אמנם, בדור האחרון ניסו לתקן כמה וכמה מן הלקויים היסודיים בדרכים ושיטות אלה: דרשו עבודה נקיה ובלתי תלויה, שאפו לשחרורו של המחקר ההיסטורי מעולה של התאולוגיה; תבעו בסוס הדברים לפי תעודות ובדיקתם לפי יסודותיה של הבקרת המדעית, סללו דרך ציון רחב בתנאים הכלכליים והרחיבו בכלל לא מעט את היקף התפיסה של ההתענינות בעבר, ברם, הצורך במפנה יסודי בהיסטוריוגרפיה היהודית לא היה עוד להכרה כללית, ועולם ההכרה ההיסטורית, תפיסת המציאות היהודית של הדורות הקודמים, פגרה בהרבה אחרי עולם העשיה ההיסטורית, אחרי ההבחנה הצבורית של המציאות היהודית בימינו. לאורה של הבחנה צבורית זו, שהסיקה מסקנות, קבעה יסודות וסכמה תורות, יש למצוא גם קניי-מדה למחקר ההיסטורי, יש להבהיר גם את תפיסת העבר והבנתו. ההנחה היסודית בתפיסת העבר שלנו שצריכה לשמש נקודת-מוצא גם לברור תפקידיה של ההיסטוריוגרפיה היהודית וגם לקביעת נושא המחקר ההיסטורי הוא, לדעתנו, הנחה פשוטה ומחייבת זו: ההיסטוריה היהודית היא תולדותיה של האומה הישראלית, שגם לא נפסקו מעולם וגם חשיבותן לא ירדה בשום תקופה, ההיסטוריה היהודית היא מאוחדת על ידי אחדות הומוגנית המקיפה את כל התקופות וכל המקומות, שכלם באים ללמד האחד על השני.

תולדותינו בימי הביניים וגם ההיסטוריה החדשה שלנו יש בהן להאיר את תקופת הבית השני, ובלי הבנת התנ"ך אי אפשר להבין את התאבקות הדורות הבאים ואת הפרובלימות של זמננו. ההיסטוריה של היהודים בארצות המזרח

המונחת עד עכשיו יותר מדי – דומה בכמה מתופעותיה להיסטוריה של היהודים באירופה ועומדת עמה, לעתים, בקשרים יותר קרובים מאשר רגילים, לרוב, לחשוב. תולדות הזמן האחרון מקילות עלינו את החדירה האמוציונלית לחיי הדורות הקודמים ועל ידי כך הן מבהירות לנו את הרגשת אחדות הדורות.

וגם ההנחה היסודית בדרך המחקר ההיסטוריה שלנו ובשיטותיו שצריכה לשמש לנו אמת-מדה להערכתו הנכונה היא פשוטה ומחייבת: את העבר האחד הזה יש לתפוס תפיסה ישרה ונאמנה: בבחירת החומר מכריעים אך ורק ערכים היסטוריים. את הדברים יש להשתדל לראות 'כמו שהם', להבין את התפתחותם כהשתלשלות של סבה ומסובב בלי שום נטיות צדדיות. עלינו ללמוד להסתכל בעבר במנוחה, להתבונן בו בשקט, להתור בשאיפת-אמת אל תפיסתו השכלית ולחדור ברוח נאמנה אל הויתו האמוציונלית.

הננו חושבים, כי לשם הבהרת הדרך אשר בה אנו רוצים ללכת בעריכת הרבעון 'ציון' יהיה מן הראוי לציין בקיום כלליים את הפרובלימות, אשר, לפי דעתנו, יש להעמיד אותן בשורה הראשונה לדיון וזכות. הננו מקוים, כי ציון זה של הבעיות היסודיות יש בו להועיל גם להגשמת תכניתנו, ולסייע לנו למלא את הרבעון תכן הומוגני ומתאים.

בשורה ראשונה יש להעמיד את השאלות המדיניות הגדולות. ניתן למחקר ההיסטורי לחקור ולברר את המטרות הפוליטיות-הדתיות, שהציב לו עמנו בתקופות השונות, את הגורמים, שהפסיקו והפריעו להשגת המטרות או שהעבירו בדרכם את הכחות המכוונים למטרתם והוליכו אותם בדרכים שלא ציפו להם מראש. מובן, במרכזם של מחקרים כאלה עומדת ארץ ישראל, – המדינה היהודית או הישוב היהודי שנמצא בה בכל דור ודור – עם נטיותיה ומלחמותיה, קשריה עם הגולה והתענינות הגולה בגורלה; השאיפות ליצירת מדינה חזקה בימי הבית השני וגורלן, הסבות של ירידת המרכזים היהודיים במזרח אחרי החורבן, דחיקת רגלי היהודים בארצם, תהליך מלחמתם על צביונה היהודי של הארץ, חדירת שכבות מרובות של עמים נכרים ומתישבים זרים לארץ, השתתפות היהודים בהכרעת גורלה של הארץ בתקופת הגלות, יחס היהודים לשוניים המדיניים בארץ בתקופת הגלות, יחס הגויים לרעיון של א"י יהודית, התנועות המשיחיות ותוצאותיהן המדיניות והשפעתן על התפתחות הישוב היהודי בא"י, על קשריו עם קהלות ישראל בתפוצות ועל יחס התפוצות לארץ ולעליה לארץ.

בנוגע למצבם המדיני של היהודים בגולה בתקופות השונות, אין לדעתנו, להעמיד כראשית ועיקר דוקא את הדיון והמחקר על הדברים לפי התנאים המיוחדים שבכל ארץ וארץ, אלא יש לשאוף לדיון ולבירור הדברים

לפי התנאים המשותפים של "ישראל בגולה" בכל דור ודור. יש, למשל, צורך בתפיסתה והבהרתה של השיטה המשותפת ברדיפות היהודים בכל דור ודור, בבירורן וקביעתן של דרכי העברת שיטה משותפת זו מארץ לארץ, יש כמו כן להקדיש מחקרים מיוחדים לברורה ולבונה, תפיסתה וקביעתה של כל פעולה מדינית משותפת של התפוצות בדורות שונים, ושל ההשפעות ממרכז יהודי ארצי אחד על השני.

מובן, יש לחקור מחקר יסודי את התנאים הכלכליים והחברתיים שבכל תקופה ובכל מקום. הסביבה הסוציאלית והמשטר הכלכלי בתקופות הקדומות בתולדות ישראל גם הן עוד טעונות ברור ולבון נוסף מכמה צדדים: יש לבדוק את טיבה של אותה המלחמה הסוציאלית בישראל המשתקפת בספרות הנבואה, יש לברר את אפיו המיוחד של הבנין החברתי בישראל בימי הבית הראשון – שבטים נודדים על יד ערים מפותחות, המשפחה ושלטונה העומדת בין היחיד והממלכה, העיר עם ישובה המעורב וכו' וכו'; יש לקבוע ביתר דיוק ובהירות את ערכו של המקדש כגורם כלכלי בחייה של ירושלם וכל ארץ ישראל וגם את הקשרים החברתיים והכלכליים בין א"י והגולה בתקופות הקדומות, יש לחקור חקירה יסודית את ההנהלה המרכזית של הישוב בארץ ישראל (הנשיאות) ובגולה (ראשות הגולה והישיבות) לא רק מבחינה מדינית, אלא גם חברתית וכלכלית. יש לבדוק את הבנין החברתי והכלכלי של הקהלות, יש לברר את מסבותיה החברתיות והכלכליות של עקירת מרכזי הישוב של היהודים מארץ לארץ, יש לבחון את תנאי עקירה זו לכל תנועותיה: תנאי הנדידה, ההגירה וההתישבות של האוכלוסים היהודים. ערכם של מחקרים כלכליים אלה יהיה, לדעתנו, יותר חשוב, אם יעמדו בקשר עם שאר הגורמים ההיסטוריים, המדיניים והרוחניים, ואז יובנו בתור חוליה בהתפתחות ההיסטוריה הכללית. אין אנו חושבים, שיש לתת מקום רב למחקרים אם ערכם הוא אך ורק ערך מקומי ופרטי. כל פרט שאין הוא בא ללמד על הכלל אין לו במובן ההיסטורי גם ערך של פרט.

נושא רב ענין למחקר ההיסטורי הוא ההנהלה העצמית של היהודים וסדריה. דורות על דורות שקדו קהלות ישראל בתפוצות הגולה על שמירת האוטונומיה היהודית כלפי חוץ ועל הגשמת האידיאלים הדתיים מבפנים. מכאן כמה שאלות חשובות הטעונות בירור ולבון: איך נוצרו והתפתחו סדרי הארגון של הצבור היהודי? כיצד השתקפה בהם המציאות הסוציאלית של הדורות לכל גווניה ולבטיה, ובאיזה מדה ובמה הם היו נתונים להשפעתם המתמדת של הזרמים הרוחניים ביהדות? מהו החלק המקורי של היהדות בסדרים אלה? מה לקחו מן הצורות הקורפורטיביות של המדינה והכנסיה הנוצרית והמוסלמית? מה קבלו מן הרעיונות המדיניים הדתיים הגדולים של היהדות? פתרונן של בעיות אלה

אינו יכול להתבסס רק על תעודות ופנקסי הקהלות. אפשר להגיע אליו, יותר נכון יש לחשוף אותו רק על ידי מחקרים בספרות הדתית של היהודים. ביחוד נחוצים לנו מחקרים על ההלכה ועל ספרי המוסר ועל מגמתם היסודית והמתמדת ליצור סדרי חיים מיוחדים במינם. מהו יחסם של המשנה והתלמוד, של ספרי הפוסקים, של ספרי המנהגים ושל ספרי המוסר אל סדרי הארגון הפוליטי והצבורי, אל צורות החנוך ומוסדותיו, ואל קביעת נימוסי החיים וצורתם הכללית? בה במדה, שאנו מבינים את התנאים הריאליים של תולדות ישראל וקשריהם ההיסטוריים הרחבים, אנו מתקרבים לשאלות המרכזיות של חיי היהודים: אל היחס הסובייקטיבי אל הפוליטיקה וההיסטוריה. צריך לבדוק את ענפי הספרות השונים (מדרש, פיוט, פילוסופיה, קבלה, חסידות, מוסר) עד כמה שהם בודעים או בלא יודעים, משמשים בטיי נאמן לרגשות מדיניים והיסטוריים של האומה. ספרי הוכוח נותנים ביחוד חומר עשיר לבירור פרובלימות כאלה.

מובן, שבקשר עם בעיות אלה נצטרך להקדיש תשומת לב מיוחדת למחקר הדת, להבהרת טיבו ומהותו, מדת השפעתו, צורות גלוי ודרכי פעולתו של אותו כח שהיה תמיד אחד הגורמים ההיסטוריים החזקים ביותר בתולדות העמים, ואין צריך לומר בתולדות ישראל. איננו רוצים בוכוח תיאולוגי, אך מבקשים אנו מחוקרים מומחים לגלות לנו את האלמנטים ההיסטוריים היוצרים שבתורת ישראל, להסביר את עצוב צורות החיים ע"י הדת, לבאר את קורות הדת וקשריה עם קורות החיים הריאליים.

הדת היתה בתולדותינו גם תוכן של הכרה וגם צורה של הוי. בה נתבלטו ונתגלמו רעיונות פוליטיים והיסטוריים, שפשטו במאות השנים האחרונות את צורתם הישנה והיו לגורמים של פוליטיקה ריאלי מודרנית. יש לבדוק את אפיו של מעבר זה מצורה לצורה, יש לחפש ולקבוע, לתפוס ולברר את האלמנטים שנשארו קימים ועומדים בשנויים ובתמורות האלה. ביחוד יש לבדוק את התהליכים של התעוררות הרעיון הלאומי החדש בשכבות הרחבות של האומה, את התפתחותו מתוך התקוות המשיחיות המסורתיות, ואת התהוותה של פעילות מדינית בחוגים רחבים של המונים יהודים.

היינו רוצים להקדיש ברבעון שלנו מקום הגון לתולדותיה של ההיסטוריוגרפיה היהודית ובעיותיה. צריך לבדוק את הרעיונות ההיסטוריים בספרות העברית מתקופת התנ"ך עד זמננו. אין ספק, שביחוד בשדה מחקר זה תתגלה לפנינו שלמות של תפיסה מקפת, המאחדת את התקופות השונות. גם ההיסטוריוגרפיה של התנ"ך ושל הספרות היהודית ההיליניסטית, שבה עסקו כבר כמה חכמים, תובן ותואר מחדש רק ע"י השואה עם החומר ההיסטורי היהודי של דורות מאוחרים. לחקר הרעיונות

ההיסטוריים של התקופות שאחרי חורבן הבית השני כמעט לא נעשה כלום. היהודים יצרו תפיסה היסטורית מיוחדת במינה, שהשפיעה השפעה מכריעה על מהלך הרעיון ההיסטורי אצל כל העמים הנוצרים והמוסלמים. הצורה הזאת של תפיסה היסטורית תיאולוגית, סידור החומר ההיסטורי במסגרת של התפתחות על פי רצון ההשגחה, אופן המעבר של מאורע היסטורי אל סוג של אגדה דתית, – כל זה שייך לסוגי המחקר העומדים בשורה הראשונה של ההיסטוריוגרפיה היהודית המודרנית. גם בעבודת הפרסום של החומר ההיסטוריוגרפי יש לחוקרים שדה־פעולה רחב. חסרות, למשל, הוצאות מדעיות של ספרים חשובים, כגון ספר יוסיפון או הספרות הפובליציסטית וההיסטוריוגרפית של תקופת שבתי צבי. חסרה לא רק הוצאה מדעית של החלקים ההיסטוריים במדרשי האגדה, – שם יש שרידים של פניני היסטוריוגרפיה ריאליסטית, שעוד לא הוכר ערכם האמיתי – שרק ע"י הבנתם יבוארו גם כמה מאורעות של ההיסטוריה עצמה; עוד טרם נעשה נסיון רציני למצוא אף את המיתודה והדרכים הנכונות לקביעתם המדויקת של שרידים אלה. מתפקידם של המחקרים בשאלות אלה הוא איפוא גם לעודד את הפעולה בשדה המחקר ההיסטוריוגרפי הזה ולסייע להתקדמותו.

כמו כן הננו רוצים להביא ברבעון דינים וחשבונות כוללים על התקדמות המדע ההיסטורי היהודי לכל ענפיו; גם מחקרים שיסייעו לאספת החומר ההיסטורי לתולדות הישוב בא"י ולבירורו, שיקדמו את עבודת הכנוס של החומר הארכיוני ויעודדו אותה. אין ספק, אספת החומר הארכיוני גם בארצות הגולה וגם בארץ ישראל טעונה תשומת לב מרובה וזקוקה לעדוד וסיוע. לא בכל הארצות עומדת עבודה זו על הרמה הדרושה. בכמה ארצות רק התחילו באוסף שיטתי של החומר לתולדות ישראל (למשל, בפולוניה ובהולנד), ובארץ ישראל חסרות לנו ידיעות ברורות גם על החומר הנמצא בעין, וגם על האפשרויות לגלות חומר חדש. מובן, שברבעון אין מקום לפרסום אוספי תעודות, אבל היינו רוצים לקדם את עבודת הכנוס של החומר הארכיוני גם ע"י פרסום אינוונטרים ארכיוניים וגם ע"י פרסום תעודות חשובות עם מחקרים מאלפים גם מצד התוכן וגם מצד הצורה. וכך אנו חושבים לקדם את חקר ההיסטוריה היהודית לפי תנאיה וגורמיה האמתיים ומקוים הננו ע"י כך לסייע, לפי דעתנו ובמיטב רצוננו, גם לבירור הפרובלימות של ההוה.

זוהי מגמתנו. זוהי מעין התוית דרך שבה אנו רוצים ללכת. אולם מובן מאליו, כי הגשמתה של התכנית תלויה לא בנו, אלא במדת עזרתם הפעילה של חברינו, אנשי המדע ובעלי המקצועות. אנו מצפים לעזרתם, והננו חושבים כי המטרות שהעמדנו לנו מצדיקות את תקותנו להשתתפותם הערה ברבעון זה. שאת ספרו הראשון אנו מוסרים בזה לקהל הקוראים והמעיינים.